

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-133>

УДК 37.016:003-028.31:373.3+82

Вірста С.Є.

Луцький педагогічний коледж

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МОНОГРАФІЧНИХ ТЕМ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті висвітлюються особливості формування компетентнісного підходу в сучасному освітньому процесі, що покликаний забезпечити інтеграцію учнів у сучасне суспільство, виховати особистість із національною свідомістю; питання оновлення змісту літературного читання молодших школярів за умови цілісної освіти початкової школи та сучасних вимог до освіченості людини; особливості впливу на розвиток особистості наскрізних тем і жанрів, які формують початки системного критичного мислення. Розглядаються аспекти організації форм читацької діяльності молодших школярів, формування ключових компетентностей, у тому числі літературної компетентності на уроках літературного читання за умови використання методів критичного мислення та компетентнісно орієнтованих завдань; особливості формування творчої співпраці вчителя й учнів.

Ключові слова: читацька компетентність, літературне читання, монографічний підхід, навички, критичне мислення, комунікація.

Virsta Svitlana

Pedagogical College, Lutsk

FORMATION OF PUPILS' READING COMPETENCE IN STUDYING MONOGRAPHIC TOPICS ON LITERARY READING LESSONS IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary. The article highlights the peculiarities of forming a competent approach in the modern educational process in order to ensure the integration of students into a modern society, as well as to educate the individual with national consciousness. Furthermore, it also reveals the basic conceptual foundations and practical tools for developing literary reading competence and its components, which are closely related to the development of communicative competence, development of students' skills, usage of Ukrainian language and different types of speech activity, basics of the oral and written language culture. The issue of updating the content of the students' reading; peculiarities of influence on the development of personality through the themes and genres that form the base of systemic critical thinking are considered. The issues of the literary development of students, their active reading activity on different content lines of the curriculum are emphasized in the article. The author shows the idea of purposeful upbringing of the student-reader, who is aesthetically developed, who has a positive emotional experience and who is able to express his own attitude to the reading and analyse, who's communication with the book is full of joy and pleasure. The article includes also organization aspects of students' reading activity forms, the formation of key competencies, including literary competence on the lessons of literary reading under the condition of the usage of methods of critical thinking and competently oriented tasks. In addition, the author highlights the peculiarities of creative cooperative formation between teachers and students, who are equal participants in a cultural dialogue. It includes aspects of introducing of the monographic approach into the cross-cutting themes in the selection and structuring of the educational materials, which provide a compilation of the most important information about the life, work and masterpieces of Ukrainian and foreign writers and give motivation for the reading of their works to be involved in the elementary search of cognitive and local literary work.

Keywords: reading competence, the content of literary reading, principles of the content reading selection, monographic approach, organization of reading activity of pupils, meta-subject, subject learning results.

Постановка проблеми зумовлена змінами у Законі України «Про освіту», що відрізняється рядом нововведень, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [2, с. 1].

Тому стратегічно важливим у сучасному освітньому процесі є компетентнісний підхід, що покликаний забезпечити соціалізацію учнів та їхню інтеграцію в сучасне суспільство, сформувати в них стійкі моральні принципи й світоглядні орієнтири, виховати особистість із національною свідомістю, громадянськими якостями й критич-

ним мисленням, здатною до творчого вирішення життєвих задач, саморозвитку та самонавчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій про освіту визначає, що найбільш результативними є заняття, які спонукають учнів до самостійного критичного мислення. Ми розмірковуємо про те, яким чином ми приймаємо рішення або справляємося з завданням/проблемою. Учні, які мислять критично і навчаються з інтересом, готові до виконання складних інтелектуальних завдань як у класі, так і повсякденному житті. Останнім часом питання розвитку критичного мислення учнів є досить актуальними в освіті.

У змісті початкової освіти читанню належить особлива роль. Цей предмет є багатифункціональним. Читання рідною мовою є потужним засобом у формуванні особистості. Воно прилучає молод-

ших школярів до скарбниці духовності і культури, літературних надбань українського народу і народів світу, сприяє моральному, етичному та естетичному розвитку. Поряд із цим на всіх уроках читання відбувається систематична, комплексна робота з формування в учнів усіх складових повноцінної читацької навички [5, с. 2].

Мета статті – визначити основні концептуальні засади і практичні засоби формування літературної читацької компетентності та її складників, які тісно пов'язані з формуванням комунікативної компетентності, розвитком умінь і навичок володіння учнями українською мовою, видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення. Тому якісна співпраця вчителя й учнів мають сформувати предметну літературну компетентність. Вивчення літературного твору – це завжди творчий процес у якому вчитель та учні є повноправними партнерами й учасниками культурного діалогу, який має зробити книгу невід'ємною частиною життя молодшої людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна доба має свої засоби самовираження і сьогодні діти тягнуться до комп'ютерних технологій, як свого часу старше покоління до кінематографа і телебачення. Читання є багатоманітною діяльністю, яку провадять у різних життєвих сферах. Сучасна людина живе у світі, де все змінюється з блискавичною швидкістю, а тому розуміння поняття читацької грамотності також змінюється залежно від тих чи інших подій у суспільстві й культурі. Навички читання, які вважалися потрібними для розвитку особистості, успіхів у навчанні, участі в економічному й громадському житті 20 років тому, відрізняються від тих, які потрібні сьогодні. Ймовірно, що й через наступні 20 років вони також зміняться. Освітні цілі продовжують корегувати акценти в навчанні. Вимога цілісної освіти стає нагальною. Беззаперечним є одне: вимоги до освіченості людини зростають з кожним роком, тому й актуальним залишається критичне мислення у навчанні.

В українських школах з 2005 року запроваджені моніторингове дослідження якості навчальних досягнень учнів початкової школи. З цією метою наприкінці 4 класу діти виконують інтегровані завдання на основі самостійного ознайомлення з текстом, у якому описується ситуація, що є близькою їхньому життєвому досвіду. Перша група завдань спрямовувалась на дослідження сформованості таких навичок: читати мовчки й розуміти фактичний зміст прочитаного, визначати послідовність подій у тексті, будувати писемне висловлювання чітко, послідовно, аргументовано, висловлюючи оцінні судження. Наступні групи завдань також ґрунтувались на умінні учнів читати і розуміти текстову інформацію, яка може бути представлена у різній формі [3, с. 1].

Ця методика, що є аналогом міжнародних порівняльних досліджень, підтверджує виняткову роль оволодіння повноцінною читацькою навичкою.

Міжнародні порівняльні дослідження якості освіти ввійшли в практику обов'язкових заходів щодо аналізу стану освіти в різних країнах світу. У 2016 р. Україна долучилася до одного з найбільш масових із них – PISA (Programme for International Student Assessment), запроваджен-

ого й підтримуваного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [4, с. 1].

У дослідженні PISA читацьку грамотність визначають як спільний результат трьох взаємопов'язаних джерел впливу: читача, текст й завдання. Ці три виміри взаємодіють у широкому соціокультурному контексті, тобто в різноманітних ситуаціях, де виникає потреба в читанні.

Кожні три роки Всесвітня організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) проводить серед 15-річних школярів, що живуть у різних країнах, визначення рівня їхньої інтелектуальної, математичної та природничо-наукової підготовки. У квітні-травні 2018 року 5 998 українських 15-річних підлітків, які представляли 315 388 учнів/студентів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, закладів професійно-технічної освіти, склали 2-годинний тест із читання, математики й природничо-наукових дисциплін і заповнювали анкети. Всього в рейтингу представлено 78 країн. Скільки українських учнів не змогли досягти базового рівня? З читацької грамотності – 25,9% (37–42 місце в рейтингу). Аналізуючи результати 2018 року, вчені визнали, що «успішними у житті є ті школярі, які виявляють інтерес до читання і вважають його важливим складником свого життя» [4, с. 1]. Цей висновок ще раз підтверджує універсальність умінь читати в системі культурних надбань людини XXI століття. Читання не вважають сьогодні вмінням, яке набувається лише в дитячому віці під час перших років навчання в школі. Навпаки, нині читання розглядають як складник навчання впродовж життя.

За період реформування національної системи шкільної освіти відбулися докорінні зміни у розумінні та досягненні її цілей і завдань. У початковій школі було створено новий зміст, який орієнтований на потреби дитячого розвитку особистості. Оновлення змісту літературного читання у початковій школі продиктоване змінами у сучасному інформаційному освітньому просторі: широкий доступ учнів і користування мережею Інтернет, електронними, аудіовізуальними засобами. Збільшення питомої ваги комунікативних контактів учнів з мультимедіа впливає на дитячий ритм життя, особливості сприймання інформації; сприяє розвитку умінь і навичок роботи з невербальним матеріалом. Пасивне споглядання розважальної інформації стало для більшості школярів основним способом проведення дозвілля.

Курс літературного читання є початковим у цілісній неперервній системі шкільної літературної освіти. В основу розроблення оновленого змісту курсу літературного читання учнів 2–4 класів, його структурування, технологій опрацювання покладено концептуальні ідеї нової редакції Державного стандарту загальної початкової освіти («Літературне читання»), у якому основною метою літературного читання визначено формування читацької компетентності молодших школярів. Сутність читацької компетентності полягає у володінні учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу їм відповідно до вікових можливостей самостійно орієнтуватися у колі дитячого читання. Набутий читацький досвід забезпечує готовність

і здатність молодших школярів до подальшого навчання, пізнання, саморозвитку.

Основною метою курсу «Літературне читання» є розвиток дитячої особистості засобами читачької діяльності, формування читачької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей [5, с. 42]. В основі формування особистості, реалізації усіх функцій предмета читання залишається його зміст. Саме літературний зміст визначає сутність предмета, відображає соціальні запити суспільства, новації сучасної педагогічної науки. Врахування тематично-жанрового, художньо-естетичного, літературознавчого принципів є визначальним для відбору текстів на уроках читання.

Тематично-жанровий принцип дозволяє ознайомити молодших школярів з різними жанровими формами і зумовлює відбір творів, які відповідають потребам, інтересам і пізнавальним можливостям дітей молодшого шкільного віку. Зміст нових підручників з читання для 2-4 класів відображає багатовекторність довкілля: людина, природа, держава, події сучасні і далекого минулого. Так, у творах різних жанрів діти читають про шкільне життя, людські взаємини, пригоди ровесників, родинні стосунки, Батьківщину тощо.

Художньо-естетичний принцип зумовлює відбір творів, які написані провідними майстрами дитячої літератури і відзначаються художньою досконалістю, а їх зміст утворює морально-етичні і патріотичні цінності, сприяє естетичному і мовленнєвому розвитку учнів.

Урахування літературознавчого принципу зумовило введення у зміст підручників елементарних літературознавчих понять, які засвоюються дітьми практично на рівні уявлень. У процесі елементарного аналізу, починаючи з 2-го класу, діти знайомляться з такими поняттями, як *тема, сюжет, жанрова особливість твору, персонаж, дійові особи, художній образ, засоби художньої виразності* та ін. Для кожного класу в програмах і відповідно в підручниках у різному співвідношенні представлено теми читання і жанри, які враховують поглиблення світогляду дітей, їхнього пізнавального та читачького розвитку.

Однією із функцій читання є пізнавально-інформаційна, тому на сторінках підручників діти прочитають чимало творів про історію нашого народу, нашої Батьківщини. Література виховує у читача повагу до праці, розвиває уяву, збагачує мову, формує художній смак. Лінійно-концентричний підхід реалізується у відборі творів і структуруванні інших тем, найважливіших для літературного і морального розвитку учнів. У змісті читання молодших школярів переважають наскрізні теми і жанри, які формують початки системного мислення.

Наскрізною є тема краси та багатства української мови, виникнення писемності в світі і в Україні, розвиток друкарства, створення книги, історія бібліотечної справи. Цей тематичний блок веде дитяче мислення і уяву від слова до книги, у світ життя сучасної дитини (школа, дружба, пригоди, захоплення, творчість), природи і людини [2, с. 4]. Наскрізними жанрами є казка, вірш, оповідання. Коло читання достатньо різноманітне і залучає молодших школярів

до цікавого, емоційно насиченого художнього пізнання, образного мислення, зміцнення навички та інтересу до самостійного читання.

Не менш важливим є запровадження у наскрізних темах монографічного підходу у добір і структуруванні навчального матеріалу. Подання відомостей про українських і зарубіжних авторів, що передбачає підбірку найважливіших відомостей про життя і творчість письменників, мотивацію до самостійного читання їхніх творів, залучення до елементарної пошукової пізнавальної та краєзнавчої роботи літературного характеру.

З творчістю деяких авторів діти мають можливість ознайомитися у кожному класі. Це твори Т. Шевченка, Л. Українки, М. Рильського, Л. Костенко, Олександра Олеся, А. Костецького, Т. Коломієць, М. Сингаївського, В. Сухомлинського та ін. Неодноразові «зустрічі» з авторами і творами, що мають великий виховний і розвивальний потенціал, безумовно, сприяють літературній освіченості і загальному розвитку учнів.

Уроки-сходинки до монографічного вивчення творчості письменника характерні для вивчення тем розділів «Шевченкове слово», «Вірші про світ природи і дитинства», «Поетична світлиця», «Твори зарубіжних письменників» та ін. На цих уроках створюються передумови для заглиблення у творче читання кількох творів одного автора, розширення й упорядкування знань про особистість письменника, оскільки художня література відтворює життя в живих образах, картинах, а художні твори впливають на почуття й розум дітей, викликають певні емоції, переживання.

Читання художніх творів допомагає формувати власну думку, уявлення, сприйняття авторського світу. У підручнику для кожного класу є окремий розділ, присвячений життю і творчості геніального поета і художника Тараса Шевченка.

Дошкільнята і першокласники вже слухали і читали уривки поезій Тараса Шевченка, бачили його портрети, деякі дитячі книги з його творами. У 2-му класі (другий семестр) діти читають короткі відомості про Т.Г. Шевченка, розглядають автопортрет поета, одержують завдання для групової роботи. Мета цього розділу – розширити й збагатити уявлення другокласників про життя і творчість поета, його роль для України, створити уявлення про точність, образність Шевченкового слова. Перший розділ «Тарас Григорович Шевченко – великий народний поет і художник» є пропедевтичною сходинкою до вивчення його творчості у наступних класах. Шевченкова тема – невичерпна, неосяжна, вона присутня у духовному житті нашого народу завжди. Тому вчителю варто ретельно відібрати матеріал для бесіди з учнями з урахуванням перспективи розгортання цієї теми у наступних класах.

У 3 класі знання про життя і творчість поета розширюються, діти продовжують дослідницьку роботу, розглядають репродукцію картин поета. У 4 класі у «Поетичній світлиці» на учнів чекає нова зустріч з геніальним поетом і художником, продовження дослідницької роботи. Школярі більше дізнаються про життя і творчість митця, актуалізують раніше вивчене. Важливу мотиваційну і навчальну функцію відіграє на цих уроках доступна, емоційна розповідь вчителя про авторів творів, обставин їх життя або історію написання

книги, розгляд портрета. Як правило, на таких уроках, окрім матеріалу, поданого у підручнику, бажано залучити додаткові ілюстрації, краєзнавчі відомості. Уникнення одноманітності уроків монографічного вивчення творчості письменника у початковій школі – головне завдання вчителя.

Як же організувати уроки читання художніх творів, щоб домогтися найбільшого виховного впливу на учнів? Вчитель повинен твердо усвідомити, що лише цілісне сприймання художніх образів твору дасть можливість зрозуміти їх, а разом з тим і відчути до дійових осіб прихильність, симпатію та інші почуття. Тому найголовнішим завданням учителя початкової школи є формування навички «вміти навчатися», розвивати мисленнєву діяльність учня, навчити придумувати, не боятися «неправильної думки», навчити школярів вільної особистісної думки, яка враховує і власний життєвий досвід дитини, водночас стимулюючи можливість одночасного сприймання інформації з різних джерел (дитина чує, відчуває, читає, бачить, згадує...). Організація читацької діяльності будується на засадах особистісно орієнтованого навчання, співпраці вчителя з учнями, передбачає мотиваційний і розвивальний вплив на мовлення, мислення і почуття дітей. Різноманітність жанрів і зміст творів, готовність дітей до їх засвоєння, можливість використання ілюстрацій картин, музики, міжпредметних зв'язків, краєзнавчого матеріалу зумовлюють різноманітність видів уроків та гнучкість їх структур [5, с. 44].

Не менш важливим у діяльності вчителя є цілеспрямоване виховання учня-читача, естетично розвиненого, з позитивним емоційним досвідом, здатного висловлювати своє ставлення до прочитаного, відчувати радість від спілкування з книгою. Урок читання – це час польоту дитячої фантазії, тому дуже важливо створити такі умови, щоб кожен міг сказати своє слово, – скласти власну казку, загадку, вірш, створити свої образи. Мотивація до творчості через застосування ігрових прийомів створює таку атмосферу спілкування на уроках, що заохочує дітей придумувати щось своє, фантазувати. Такі завдання розвивають нестандартне критичне мислення.

Звернемо увагу на деякі аспекти проведення уроків-сходинок монографічного вивчення творчості Кобзаря.

Розмову школярів у другому класі про Тараса Шевченка варто розпочати зі знайомства учнів з книгою сучасного українського дитячого письменника Дмитра Білоусова «Тарасове перо». Це повість-казка про дитячі та юнацькі роки Т.Г. Шевченка. Щоб краще зрозуміти події, вчинки головного героя – хлопчика Тарасика Шевченка (однолітка сучасному читачеві), – автор вводить у текст казкові чарівні персонажі: Чарівне Перо і Хмару Чорну. Чарівне Перо допомагає Тарасикові у скрутні хвилини, завжди йде поруч. Хмара Чорна – негативний персонаж повісті-казки, яка товаришує з тими, хто злий і жорстокий. Жанр казки добре знайомий учням і вони поринають у дивовижний світ пригод звичайного хлопчика, якого супроводжують чарівні герої. «Кажуть старі люди, що живе на світі Перо Чарівне. З'являється те Перо раз на сто літ. Знаходить людину з серцем відкритим, думками чистими.

Потрапляє до рук того, хто не знав змалку щастя-долі... А ще кажуть старі люди, що живе на світі Хмара Чорна. Там вона з'являється, де сонце світить і діти сміються.

Туди поспішає, де можна прикрість утвори, біду вчинити. З тим товаришує, хто злий та жорстокий. І найбільше радіє, коли перу Чарівному добрі справи плюндрує» [1, с. 3].

Ядром дитячої цікавості є яскраві образи. Світ казки – це світ нескінченних перетворень, які відображають зміни в суспільстві та людському мисленні. Особливо це помітно в українських казках на прикладі трансформацій головного злотворця. Але, що вирізняє українські казки, – це відсутність стовідсотково негативних персонажів. Добро неодмінно перемагає зло, тому довіра до цього жанру підсвідомо формує усвідомлення, що не зможе Хмара Чорна перемогти Тарасика з Чарівним Пером.

Комунікативний підхід до читання розглядає його як специфічну форму спілкування автора з читачами через текст. У цьому разі поряд з інформацією у школярів виникає новий, особистісний погляд, що посилює виховний і розвивальний вплив прочитаного; формує особистісне сприйняття фактів біографії Т. Шевченка, емпатичне сприйняття усіх подій, що відбувалися з Кобзарем у дитячі роки. Життя маленького хлопчика, його світ, події, відчуття, відкриття, навчання є близькими і зрозумілими для школярів.

Казковий світ гармонійно поєднується з фольклорними та сучасними світськими традиціями, як от, дізнаватися про характер Весни, спостерігати за байбаком. «Дивиться Перо Чарівне – сидить біля своєї нори байбак. Та ще й висвистує:

– *Йди скоріше, весно!*

– *Що ти нам принесла?...*

– *Привіт, друже байбаче! А чи вдосталь ти виспався за зиму?...*» [1, с. 5].

Школярам відкриваються безліч подій у житті не лише Тарасика, а й у житті його батьків – Катерини Якимівни та Григорія Івановича Шевченків. Чарівне Перо завітало до Моренців безрезневого дня.

«Привіт, вівсьянки! Ваш приліт з теплих країв – чудова прикмета. – Цікаво, що там у Шевченків?... Здається, день сьогодні незвичайний. Запам'ятаю його – 9 березня 1814 року.

– Подивилось у вікно... Носить бабуся по хаті немовля... показує Катрі та Микиті:

– *Ось вам братик.*

Придивилось Перо Чарівне на бідну хату. Зітхнуло з сумом:

– *Ох і важко тобі буде, хлопче. Тут і Хмара Чорна своє слово докинула:*

– *Ще й як буде важко! Кріпак – син кріпаків» [1, с. 7].*

Наповнилась невелика хатина радістю народження сина. За традицією годилося й охрестити немовля: «Зайшов ієрей, перехрестив немовля:

– *Народився ти в день архієпископа Тарасія.*

А раз так. То буде тобі ім'я Тарас. Чарівне Перо повторило: Тарас – грецьке ім'я. Тарасикос перекладається як бунтар, непокірний, відчайдушний» [1, с. 7].

Дізнаються школярі про те, що Тарасик був третьою дитиною в родині і мав старшу сестру Катрусю та брата Микитку. Родинне спілку-

вання, звичайні буденні справи і велика повага до старших домінують в контексті твору.

– Сідайте рядком. Почитаю вам «Четві-Міней». Оповідання про святих мучеників. Батько у Тарасика – людина розумна й письменна. Тексти читає урочисто, не поспішаючи. Слухають діти, подих затамувавши.

Западає в серце Тарасику мова церковна. А ще більше подобається на літери дивитися. Деякі з них він вже вивчив... Радіє Григорій Іванович, на сина дивлячись [1, с. 15].

Знаходить час на розмови з дітками й Катерина Якимівна: «Багато загадок мама знає. Катруся теж чимало їх в пам'яті тримає. У мами загадки непрості.

– І як ви, мамо, їх пам'ятаєте? – дивується дівчинка. А та посміхнеться та спита:

– Біле, як сорочка, Пухнасте, як квочка. Крил не має, А гарно літає [1, с. 16].

Долучитися до цікавої розмови може й читач: пошукати свою відповідь та й разом з Тарасиком, Микиткою та Катрусею скласти власну загадку.

Актуалізація знань і уявлень учнів про життя і творчість поета методом бесіди-розповіді для учнів третього (четвертого) класу пропонуємо розпочати з дитячих років, пригадавши дитинство поета: де він народився, у якій родині. Рід Шевченків мав козацьке коріння. Про це малому Тарасу розказував його дід Іван. Саме дідусь Іван «веселий, в сорочці вишиваній» був тією особою, яка відіграла ключову роль у формуванні особистості Тарасика. Та й сторінки книги Д. Білоусова «Тарасове перо» дають можливість стати учасниками розмови Тараса з дідусем. Багато нових слів (словникова робота) в їхніх розмовах: «кріпаки», «чумаки», «гайдамаки». «Кобзарі». «Дорослішає Тарасик. Усе йому цікаво... чує від людей старих про минувшину. Почув одного разу слово нове – гайдамаки...» [1, с. 24].

Розмови про минувшину – це цікаві адаптовані до дитячого міркування екскурси про історичні події. Читач разом з головним героєм слухає розмови про селянське життя, Запорізьку Січ, козаків, віру, Мотронський монастир, Максима Залізняка, Гонту та й Кирилівку. Історичні події, точні дати не обтяжують дитячу уяву. Сон, у якому зустрічається Тарасик з Максимом Залізником, що «тепер збирає друзів – козаків», стає елементом формування патріотичної позиції читача. «Важко мені з військами польськими та московськими воювати. Сил не вистачає... одна надія на тебе і хлопчаків завязятих. Серцем чую: не підведеш мене. Не словом, а ділом люби Україну. Не гай часу. Знаю, у тебе хист до навчання. Знання твої, слово твоє тверде прислужитися Україні. Йму віри, що не підведеш мене» [1, с. 25].

З часом вже великий Тарас Шевченко напише одну з найкращих своїх поем – «Гайдамаки». Знайомство з уривками з цієї поеми буде доцільним вже при іншій «зустрічі» з Кобзарем.

Перо Чарівне допомагає навчатися, долати науку, але й не відстає у капостях Хмара Чорна. Спостерігаючи за складними та важкими періодами життя і навчання Кобзаря, школярі співпереживають разом з Тарасиком всі його поразки та перемоги. Сторінки книги можуть бути актуальними для учнів різних класів початкової школи – вибір за вчителем.

«Сорок сім літ прожив Тарас Григорович. Багато це чи мало?... Зникла Хмара Чорна, бо добро завжди перемагає. А люди з повагою говорять про безсмертного Кобзаря – Тараса Шевченка:

– Він викував потужну зброю – разюче полум'яне поетичне слово.

– Він оспівував і прославив свій народ.

– Він слава, велич і наша національна гордість...» [1, с. 78].

Доцільним буде інтегрування різних видів мистецтв. Мотивація до творчості заохочує дітей придумувати щось своє, фантазувати, тому проводити урок цікаво буде в уявній майстерні художника Т. Шевченка. Змалечку Тарасик любив малювати. Де тільки можна, він зображував те, що йому подобалось. Його талант до малювання люди помітили і оцінили раніше, ніж талант поетичний. Тому й завдання на ілюстрування прочитаного школярі виконують з великим задоволенням, розвиваючи нестандартне мислення для створення нових образів, думок на основі прочитаного. У такій «Шевченковій майстерні» митця молодші школярі дізнаються й про жанри живопису: портрет, автопортрет, пейзаж та ін. Відомо, що лишень автопортретів Шевченко написав більше тридцяти. На одному із них зобразив себе із сережкою у вусі. Портретні роботи Кобзаря, де зображені діти, також будуть цікавими для аналізу.

У 3 класі знання про життя і творчість поета розширюються, школярі продовжують дослідницьку роботу у майстерні художника, тому мають можливість познайомитися з іншими репродукціями картин поета. Картина «Селянська родина» розпочинає прогулянку вернісажем. Така екскурсія може мати й характер онлайн-музею. Творчим завданням для учнів третього та четвертого класу можна запропонувати створення чи розгадування книжки-гри, квесту, гри-пошуку у «Шевченковій майстерні». Наприклад, знайти відсутній пазл з репродукції картини, пригадати назву картини або зосередитись на деталях:

– Кого зображено поряд із казахським хлопчиком? (Картина Т.Г. Шевченка «Т.Г. Шевченко і казахський хлопчик»).

– Хто вийшов зустрічати циганку-ворожку? (Картина Т.Г. Шевченка «Циганка-ворожка»).

– Скільки осіб зображено на полотні? (Т.Г. Шевченко «Селянська родина»).

– Поміркуйте, який цікавий і знайомий нам образ є спільним на полотнах «Селянська родина», «Циганка-ворожка» та ін.?

Краєзнавчим аспектом у вивченні заявленої теми є дослідження: «Де і коли споруджений пам'ятник Кобзареві у Вашій місцевості»; «В яких країнах світу вшановують Кобзаря?»; «В яких країнах (містах України) йому споруджені пам'ятники?»; Яскравим завершенням творчого проєкту може бути екскурсійна поїздка до Києва та відвідування Національного музею Тараса Шевченка.

Висновок. Отже, літературний розвиток молодших школярів є інтегрованим результатом активної читацької діяльності за різними змістовими лініями навчальної програми. Його характеризує не лише засвоєння літературознавчих понять, уявлень, образних засобів, розрізнення

творів різних жанрів. Не менш важливим результатом є цілеспрямоване виховання учня-читача, естетично розвиненого, з позитивним емоційним досвідом, здатного висловлювати своє ставлення до прочитаного, відчувати радість від

спілкування з книгою. Для розвитку творчості дітей треба подбати про розквіт дитячої фантазії і створити такі умови, щоб кожен міг сказати своє слово, – скласти казку, загадку, вірш чи створити власні образи.

Список літератури:

1. Білоусов Є. Тарасове перо: повість-казка про дитинство і юність Т.Г. Шевченка / передм. П. Мовчана; худож. О. Хейлик. Київ : Просвіта, 2004. 112 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 21.01.2020).
3. Українська PISA: Що насправді коїться із середньою освітою. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/ukrainska-pisa-shcho-naspravdi-koitsya-iz-serednoyu-osvitoyu-201912041074710> (дата звернення: 01.02.2020).
4. Оприлюднено результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018: Україна на 39 місці. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/oprylyudneno-rezultaty-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osvity-pisa-2018-ukrayina-na-39> (дата звернення: 25.01.2020).
5. Котик Т.М. Методика літературної освіти молодших школярів : Опорні конспекти лекцій для студ. заочної форми навч. спец. «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3254.pdf> (дата звернення: 30.01.2020).

References:

1. Bilousov, Ye. Tarasove pero: povist-kazka pro dytynstvo i yunist T.H. Shevchenka / peredm. P. Movchana; khudozh. O. Kheilyk. Kyiv: Prosvita, 2004. 112 s.
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/> (accessed: 21.01.2020).
3. Ukrainska PISA: Shcho naspravdi koitsia iz serednoiu osvitoiu. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/ukrainska-pisa-shcho-naspravdi-koitsya-iz-serednoyu-osvitoyu-201912041074710> (accessed: 01.02.2020).
4. Ukrainska PISA: Shcho naspravdi koitsia iz serednoiu osvitoiu. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/ukrainska-pisa-shcho-naspravdi-koitsya-iz-serednoyu-osvitoyu-201912041074710> (accessed: 01.02.2020).
5. Kotyk, T.M. Metodyka literaturnoi osvity molodshykh shkolariv: Oporni konspekty leksii dlia stud. zaochnoi formy navch. spets. «Pochatkova osvita». Ivano-Frankivsk, 2014. 73 s. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3254.pdf> (accessed: 30.01.2020).